

ÕIGUSKANTSLER

Minister Rein Lang
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 13.12.2010 nr 10.2-1/16884

Õiguskantsler 13.01.2011 nr 18-2/110053/1100174

Arvamus vangistuseseaduse, kriminaalhooldusseaduse, karistuseseadustiku ning nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse muutmise seaduse eelnõu kohta

Austatud härra minister

Täna Teid 13.12.2010 kirja eest, milles palute arvamust vangistuseseaduse, kriminaalhooldusseaduse, karistuseseadustiku ning nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse muutmise seaduse eelnõu (edaspidi lühiduse huvides eelnõu) kohta.

Tutvusin eelnõuga ja olen seisukohal, et mitmed eelnõus kavandatud kehtiva õiguse muudatused vajaksid täiendavat analüüsi ja/või täpsustamist. Osutan probleemsematele kohtadele järjekorras.

1. Eelnõu § 1 punktis 6 on toodud vangistuseseaduse (edaspidi ka VangS) § 15 lõike 2 muudatused, mille kohaselt oleks eelnõu seaduseks saamisel kinnipeetavale keelatud ained ja esemed, mis muuhulgas ei ole kooskõlas vangistuse täideviimise eesmärkidega. Eelnõu seletuskirjas on viidatud, et vangistuse täideviimise eesmärkidega on vastuolus näiteks videomängud või muud esemed, millega aja sisustamine ei aita kaasa isiku taasühiskonnastamisele ehk tema adekvaatsete väärtushinnangute või maailmavaate kujunemisele.¹

2. Õiguskirjandus seob vangistuse täideviimise eesmarke ennekõike kinnipeetavatega (s.o süüdimõistetutega). VangS § 6 määratleb **vangistuse kui kuriteo eest kohaldatava karistuse täideviimise eesmärgid** – kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Seejuures on kahest tähtsam kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele.²

---

¹ Vangistuseseaduse, kriminaalhooldusseaduse, karistuseseadustiku ning nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Lk 2. Kättesaadav arvutivõrgus: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=311714.

² Vt J. Sootak. Kommentaarid §-le 6. - L. Madise, P. Pikamäe, J. Sootak. Vangistusõigus. Tallinn 2009, § 6.

3. VangS § 90 lõige 1 sätestab, et eelvangistuse kandmisele kohaldatakse vangistusseaduse 1., 2., ja 7. peatüki sätteid vangistusseaduse 5. peatükis sätestatud erisustega. Eelnõu seletuskirjas on õieti viidatud, et praktikas on vahistatu kinnipidamistingimuste sätete tõlgendamine tekitanud raskusi.³ Raskused on ilmnenud ennekõike olukordades, kus on tekkinud vastuolud vahistamise eesmärkide täitmise ja kinnipeetavale kohaldatavaid kinnipidamistingimusi määratlevate sätete vahel.

4. Antud juhul tuleb tõdeda, et ei kehtivas vangistusseaduse redaktsioonis ega ka eelnõus ei ole toodud erandeid vahistatu isiklike asjade regulatsioonis, mistõttu rakendub vahistatute isiklike asjade osas läbi VangS § 90 lõike 1 VangS § 15 regulatsioon. Kehtivas seaduses see minu hinnangul probleemiks pole, kuna VangS § 15 lõikes 2 toodud tunnustele vastavad asjad kujutavad endast vanglas ohtu vaatamata sellele, kas neid kasutab vahistatu või kinnipeetav.

5. Eelnõu § 1 punkt 6 koostoimes VangS § 90 lõikega 1 jätab võimaluse tõlgendada olukorda nii, et eelnõu seaduseks saamisel on ka vahistatule vanglas lubatud ainete ja esemete puhul nõutav nende kooskõla vangistuse täideviimise eesmärkidega. Pean sellist regulatsiooni eksitavaks, kuna vahistatu osas pole riigivõim tuvastanud läbi tema süüdimõistmise vajadust isikut ümber kasvatada ja resotsialiseerida. Seetõttu pole põhjust ka seada vahistatu isiklike asjade kasutamisele piiranguid tulenevalt vangistuse täideviimise eesmärkidest. Minu hinnangul vajab eelnõu ses osas täpsustamist (kas vangistusseaduse 5. peatükki erinormi sätestamise või nt VangS § 15 kavandatava muudatuse ümbersõnastamise kaudu).

6. Eelnõu § 1 punkti 13 kohaselt muudetakse VangS § 31 lõiget 2 ja täiendatakse senist regulatsiooni muuhulgas nii, et kinnipeetavale elektriseadme kambrisse kasutamiseks loa saamise eelduseks on ka kinnipeetava hea käitumine karistuse kandmise ajal ning seadme vajalikkus kinnipeetavale. VangS § 93 lõike 3 kolmas lause tunnistatakse eelnõu § 1 punkti 17 järgi kehtetuks ja seega laieneb VangS § 31 lõige 2 tulenevalt VangS § 90 lõikest 1 ka vahistatutele (mis on eelnõu seletuskirja kohaselt ka VangS § 93 lõike 3 kolmanda lause tühistamise eesmärk).⁴

7. Nimetatud muudatused loovad sisuliselt olukorra, kus kinni peetavale isikule (nii vahistatule kui kinnipeetavale) kambrisse elektriseadmete kasutada lubamine on seotud nn motivatsiooniklausliga.⁵ Märgin, et kinni peetavate isikute isiklike elektriseadmete regulatsiooni täpsustamisvajadusega tuleb nõustuda, samas olen seisukohal, et eelnõuga kavandatud regulatsioon võib isikute põhiõigused senisest enam ohtu seada, jättes Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi ka PS) § 44 lõikes 1 toodud põhiõiguse realiseerumise liigselt sõltuma vanglateenistuse ametnike suvast.

³ Vangistusseaduse, kriminaalhooldusseaduse, karistusseadustiku ning nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Lk 4. Kättesaadav arvutivõrgus: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=311714.

⁴ Vangistusseaduse, kriminaalhooldusseaduse, karistusseadustiku ning nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Lk 4. Kättesaadav arvutivõrgus: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=311714.

⁵ Eelnõu seletuskirja lk 3 on elektriseadme kasutamise loa eelduseks seatud head käitumist tähistatud nii. Vangistusseaduse, kriminaalhooldusseaduse, karistusseadustiku ning nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Lk 3. Kättesaadav arvutivõrgus: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=311714.

8. PS § 44 lõikes 1 sätestatud põhiõigus informatsiooni saada on iseenesest reservatsioonita põhiõigus ja selle piiramist peavad seetõttu õigustama erakordselt kaalukad põhjused. Paraku ei ole mitte kõigis Eesti vanglates igas kambris küllaldaselt tagatud võimalus saada raadio- ja televisioonisaadete kaudu edastatavat infot. Kaalukas osa praegu VangS § 31 lõike 2 ja VangS § 93 lõike 3 kolmanda lause alusel kambrisse kasutada antavaid elektriseadmeid on nimelt telerid ja raadiod, millel on meelelahutusfunktsiooni kõrval ka PS § 44 lõikes 1 sätestatud põhiõiguse realiseerimisele suunatud tähendus.

9. Iseäranis puudutab see vahistatuid, kes veedavad oma kambris vastavalt VangS 90 lõikele 3 enamiku ööpäevast. Süüdimõistetuil on praktikas võimalik realiseerida PS § 44 lõikes 1 toodud põhiõigust VangS § 31 lõike 1 raames edastatavaid raadio- ja televisioonisaateid jälgides (nt eluosakonna päevaruumis ja eeldusel, et vangla VangS § 31 lõikest 1 tulenevat kohustust küllaldaselt täidab). Sellist võimalust ei ole aga vahistatutel ega ka neil kinnipeetavatel, kes mingil põhjusel (nt viibimine lukustatud kambris vastavalt VangS § 69 lõike 2 punktile 4) ei saa päevasel ajal eluosakonna territooriumil vabalt liikuda. Isiku piisavalt pikka aega raadio- ja telekanalite kaudu levitatavast infost eemal hoidmine võib kujuneda tema PS § 44 lõikes 1 sätestatud põhiõiguse ebaproportsionaalseks riiveks.

10. Eelnõu rakendudes võib tekkida olukord, kus nt mitme vahistatuga kambris on isikute käitumine olnud vanglateenistuse hinnangul (kas põhjendatud või põhjendamatu) mitte küllalt hea ja seetõttu ei võimaldata neile kambrisse ei raadiot ega telerit. Eesti õiguspraktikas (nt vaidemenetluse tähtaegade krooniline eiramine mõnedes vanglates ja kohtumenetluse pikkus) võib ka juhul, kui vanglateenistuse hinnang vahistatu varasemale käitumisele on olnud ekslik või pahatahtlik, teleri või raadio saamine kambrisse võtta ettenähtud vaidlustamiskorda järgides mitmeid kuid.

11. Mõõnan, et nn motivatsiooniklausel võib olla asjakohane nende kinnipeetavatele kambrisse kasutada antavate elektriseadmete puhul, mille peamine funktsioon on meelelahutus ja mitte infopõhiõiguse realiseerimine. Sellisteks elektriseadmeteks on näiteks mängukonsoolid, CD-mängijad jms. Niisuguste elektriseadmete puhul võib riik minu hinnangul nõuda nende kambrisse kasutada lubamise eeldusena seda, et seade oleks isikule vajalik (nt mõne resotsialiseeriva tegevuse – kasvõi keeleõppe – jaoks) ja et isiku käitumine on piisavalt hea.

12. Põhjendamatu ja küsitav on siduda nn motivatsiooniklausliga üldiseks kasutamiseks vabalt levitatava info saamiseks esmaselt vajalike seadmete kasutamiseks loa andmist, mille puhul ei pea vastavat vajadust isik eraldi põhjendamagi (tema õigus teavet saada tuleb juba PS § 44 lõikest 1) ja seda ei ole õige siduda jäigalt isiku käitumisega. Pean *de lege ferenda* õigemaks käsitleda kinni peetavale isikule kambrisse kasutamiseks lubatud elektriseadmeid õiguslikult eraldi, lahutades telerite ja raadiote (kui vabalt üldiseks kasutamiseks levitatava info saamiseks vajalike seadmete) kambrisse kasutada andmise regulatsiooni muude elektriseadmete kasutada andmist sätestavast normistikust. Seega tuleks seda osa eelnõust täpsustada ja/või muuta.

13. Minu hinnangul vajaks täiendavat analüüsi ka eelnõu § 1 punktis 15 toodud kavandatav muudatus VangS § 71 osas, millega saab vanglateenistuse ametnik ka väljaspool vanglat karistuse täideviimise vastu toime pandava õigusrikkumise ärahoidmiseks või sellele reageerimiseks isiku kuni politsei kohalejõudmiseni kinni pidada, kasutada vajadusel käeraudu ning kooskõlas VangS §-ga 71 erivahendeid või teenistusrelva.

14. Vangistusseaduse kohaselt on käeraud ohjeldusmeetmed, mille kasutamine on mõeldav VangS § 69 lõikes 1 ja §-s 70 toodud tingimustel. Vangla relvad ja erivahendid on sätestatud VangS §-s 70¹ ja nende kasutamise eeldused ja õiguslikud alused VangS §-s 71. Eelnõu kavandatav muudatus seob vanglateenistuse ametniku õiguse väljaspool vangla territooriumi isikut kinni pidada ja tema suhtes käeraudu, erivahendeid ja teenistusrelva kasutada VangS § 71 lõikes 1 toodud eesmärkide saavutamiseks ("vanglateenistuse ametnikul on teenistusülesannete täitmisel ja käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud eesmärkide saavutamiseks...").

15. Seega peaks olema eelnõu seaduseks saamisel võimalik vanglateenistuse ametnikul isikut kinni pidada, tema suhtes käeraudu, teenistusrelva ja erivahendit kasutada vaid siis, kui tegemist on **äärmusliku juhtumiga, mil kõik ülejäänud meetmed kinnipeetava põgenemise takistamiseks, põgenenud kinnipeetava tabamiseks, relvastatud või mõne muu ohtliku esemega varustatud kinnipeetava kahjutuks tegemiseks, kallaletungi kõrvaldamiseks või kõrvaliste isikute vanglasse sissetungimise takistamiseks on ammendatud** (VangS § 71 lõige 1). Eelnõu seletuskiri seostab VangS § 71 täiendamise vajaduse aga hoopis eesmärgiga takistada vanglaväliste isikute poolt üle vangla välispiirde keelatud esemete viskamist (nn "üleviskeid").

16. Rõhutan, et pean füüsilise jõu, ohjeldusmeetmete ning eriti erivahendite ja relvade kasutamist vanglateenistuse ametnike poolt olukordadeks, kus on kõrgendatud oht riivata ebaproportsionaalselt isikute (nii kinni peetavate isikute kui ka vabaduses viibijate) kõige olulisemaid põhiõigusi. Seepärast pean tähtsaks, et nimetatud meetmete rakendamise regulatsioon oleks võimalikult täpne ja garantiid, mis tagaks, et selliseid meetmeid põhjendamatult ei kasutataks, oleks võimalikult tõhusad. Lugesdes kavandatava seadusemuudatuse teksti, saan tõdeda, et igati põhjendatud on seada teenistusrelvade, erivahendite ja käeraudade kasutamise lubatavusele ka väljaspool vangla territooriumi kõrgendatud nõudmisi. Antud juhul peaks tegu olema tõesti nn *ultima ratio* meetmega, mis on vajalik seaduses selgelt defineeritud eesmärkide (kinnipeetava põgenemise takistamine, põgenenud kinnipeetava tabamine, relvastatud või mõne muu ohtliku esemega varustatud kinnipeetava kahjutuks tegemine, kallaletungi kõrvaldamine või kõrvaliste isikute vanglasse sissetungimise takistamine) saavutamiseks.

17. Küll aga on mul tuntav kahtlus, kas nn "üleviske", mis muul moel vangla julgeolekut ei ohusta, kui keelatud eseme (nt mobiiltelefon) vangla territooriumile toimetamise kaudu, saab olla VangS § 71 lõikes 1 toodud äärmuslik olukord, mis õigustab äärmuslike meetmete tarvituselevõttu "üleviske" sooritaja suhtes, kes pole kinnipeetav. Usun, et "ülevisete" takistamiseks on olemas ka piisavalt tõhusaid ent samas isikute põhiõigusi märksa vähem ohtu seadvaid viise.

18. Seega olen seisukohal, et õigusnormidega vanglaametniku teenistusrelva, erivahendi või käeraudade kasutamise õiguse laiendamine vanglaväliste isikute suhtes peab olema hoolsalt läbi kaalutud ja selline teenistusrelva, erivahendi või käeraudade peab olema lubatav vaid tõepoolest äärmuslikes olukordades (nagu seda sätestab VangS § 71 lõige 1). Seetõttu leian, et eelnõu § 1 punktis 15 kavandatav muudatus vajaks veel täiendavat analüüsi ning sõltuvalt analüüsi tulemustest kas muutmist või eelnõust välja jätmist.

19. Märgin lisaks, et eeltoodud hinnang on esialgne ja põgus, mis ei välista võimalust, et hilisemalt võib osutuda vajalikuks eelnõu seaduseks saamisel alustada mõne eelnõuga muudetud sätte osas normikontrollimenetlust ja vajadusel ka tuvastada, et norm võib teatud asjaolude või rakenduspraktika valguses olla põhiseadusega vastuolus.

20. Kokkuvõttes tänan Teid veelkord võimaluse eest eelnõu kohta arvamust avaldada ja märgin, et mitmed eelnõus kavandatud kehtiva õiguse muudatused vajaksid täiendavat analüüsi ja/või täpsustamist..

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Koopia: Siseministeerium, Sotsiaalministeerium